

ιδέαν τῆς προσωπικότητος τοῦ φιλοσόφου. Ἐν και ἔχουμεν τόσους διαλόγους του, ἐπιστολάς, ἀκόμη και ποιήματα, ἐν τούτοις δὲν δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν σαφῆ ἀντίληψιν τῆς ψυχοσυνθέσεως τοῦ φιλοσόφου, διότι οὗτος, θὰ ἔλεγε κανεὶς ἐκ προθέσεως, κρύπτεται ὀπισθεν τοῦ διδασκάλου, ὀπισθεν τῆς φιλοσοφίας. Ἴσως διότι ἐργάζεται μόνον διὰ τὴν ἐπιστήμην και συνεπῶς ἀδιαφορεῖ διὰ τὸ πρόσωπόν του, φροντίζου δὲ μόνον νὰ ἐκθέσῃ τὴν φιλοσοφίαν κατὰ τὸν καλλίτερον ἀντικειμενικὸν τρόπον. Ἡ προσωπικότης τοῦ δημιουργοῦ γίνεταί ἐντελῶς, ἀπὸ ἀγάπην ἴσως και χαρὰν πρὸς τὸ ἔργον, μέσα εἰς τὸ λαμπρὸν οἰκοδόμημα τῆς φιλοσοφίας.

Ἐν τούτοις ὁ Kelsen εὑρίσκει ἐκ τῶν ἔργων τὸν χαρακτῆρα τοῦ φιλοσόφου και δι' αὐτοῦ κατόπιν προσδιορίζει τὴν φιλοσοφίαν. Τὸ ἀληθὲς ὅμως εἶναι, ὅτι κατασκευάζει ἐκ τῶν προτέρων (a priori) αὐθαίρετως τὸν χαρακτῆρα τοῦ φιλοσόφου και ἐξ αὐτοῦ συνάγει κατόπιν τὰ ἐπιδιωκόμενα συμπεράσματα. Ὁ Hans Kelsen εὑρίσκει ὅτι ὁ χαρακτῆρ τοῦ Πλάτωνος προσδιορίζει τὰς ἀνιλήψεις του διὰ τὸ ἄτομον, τὴν κοινωνίαν και τὴν ζωὴν ἐν γένει. Ὁ Πλάτων εἶχε, κατὰ τὸν Kelsen, περισσότερον ἀνεπτυγμένον τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἠθικὴν ἢ διὰ τὴν ἐπιστήμην· ὅτι τὴν ἐπιστημονικὴν γνῶσιν τὴν χρειάζεται μόνον πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἀρετῆς, τοῦ ἀγαθοῦ· ὅτι εἶναι κυρίως ἠθικὸς φιλόσοφος, θεωρητικὸς πολιτικὸς και ὄχι ὀρθολογιστής, (Kein rationaler Denker)· ὁ Πλάτων εἶναι ἄνθρωπος θελήσεως (Willensmensch, Herrenmensch, ein gefühlsmässiger Denker) και τὴν θέλησίν του, τὴν δομητικότητά του καταναλίσκει ἐξ ὀλοκλήρου διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ εὐγενοῦς ἰδανικοῦ τῆς ἀρετῆς (un temperament de moraliste σελ. 366). Διὰ μέσου τοῦ πρίσματος τῆς ἠθικῆς εἶναι ὀρθόν, κατὰ τὸν Kelsen, νὰ θεωρῶμεν τὴν πλατωνικὴν κοσμοθεωρίαν (d'interpréter le monde du point de vue moral. σελ.367). Κύριον χαρακτηριστικὸν ἐξ ἄλλου τῆς φύσεως τοῦ Πλάτωνος εἶναι ὁ ἔρωσ. Ὁ ἔρωσ ὑπῆρξεν δυναμικὸν στοιχεῖον διὰ τὸν φιλόσοφον. Ἐκ τοῦ ἔρωτος προέρχεται ἡ ἀντίθεσις τοῦ Πλάτωνος πρὸς τὰ ἡθῆ και ἔθιμα τῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας, διότι ὅλα αὐτὰ (ιερότης τοῦ γάμου, καταδίκη τῆς παιδεραστίας) ἦσαν ξένα πρὸς τὰ φιλελεύθερα αἰσθηματά, πρὸς τὸ πάθος τοῦ φιλοσόφου. Ὁ ἔρωσ πρὸς τὸν Δίωνα τὸν

παρεκίνησε νὰ συλλάβῃ τὸ σχέδιον τῆς πραγματοποιήσεως ἐν Συρακούσαις τῆς ἰδανικῆς πολιτείας¹⁾).

Ἡ Πλατωνικὴ Ἀκαδημία δὲν ἦτο σχολὴ τῆς καθαρᾶς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ σχολὴ πολιτικῆς ἐπιστήμης στηριζομένη ἐπὶ τῆς πλατωνικῆς θρησκείας καὶ τοῦ πλατωνικοῦ ἔρωτος. Μὲ ἄλλας λέξεις : κάθε ἐκδήλωσις τοῦ Πλάτωνος εἶχεν ὡς κυρίαν αἰτίαν τὸν «τυραννικὸν ἔρωτα», ὅπως ὁ ἴδιος τὸν ἀποκαλεῖ.

Ἀληθῶς, μεγαλειτέρα συκοφαντία διὰ τὸν ἀγνότερον τῶν φιλοσόφων δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω χαρακτηρισμῶν καταλήγει ὁ Kelsen εἰς τὰ ἐξῆς συμπεράσματα : ὅτι τὸν αὐστηρὸν χωρισμὸν τῶν δύο κόσμων εἰς λόγος ἠθικὸς τὸν ἐπιβάλλει καὶ ὄχι ἐπιστημονικὴ ἀνάγκη· ὅτι ὁ πλατωνικὸς δυϊσμὸς (Dualismus) δὲν εἶναι οὔτε ὄντολογικὸς, οὔτε γνωσεολογικὸς, ἀλλὰ καθαρῶς ἠθικὸς (δεοντολογικὸς) (ethischer Dualismus).

Ὁ μεταφυσικὸς κόσμος τῶν ἰδεῶν ὑπάρχει, διότι εἶναι τοῦτο ἀπαίτησις τῆς ἠθικῆς, δέον νὰ ὑπάρχῃ²⁾ ὁ κόσμος τῶν φαινομένων εἶναι τὸ «μὴ ὄν», διότι ἐν αὐτῷ τὸ κακὸν εὐρίσκεται καὶ τὸ κακὸν δὲν ἔχει θέσιν εἰς ἓν φιλοσοφικὸν σύστημα τοῦ ἀγαθοῦ. Παντοῦ ἐν τῇ πλατωνικῇ φιλοσοφίᾳ εὐρίσκει ὁ Kelsen, ὅτι κυριαρχεῖ ἡ ἀντίθεσις τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, (l'opposition du bien et du mal). Ἡ ἰδέα πάλιν τῆς δικαιοσύνης προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν τοῦ Πλάτωνος, ὅτι ὁ ἄνθρωπος θὰ τύχῃ ἀνταμοιβῆς ἢ τιμωρίας μετὰ θάνατον διὰ τὰς πράξεις του ἐν ζωῇ. Ἐκ τῆς πίστεως ταύτης, ὅτι μία ἀπόλυτος δικαιοσύνη ὑπάρχει, προέρχεται κατόπιν ἡ σκέψις ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατος.

Ὁ Πλάτων δὲν κατώρθωσε νὰ μᾶς δώσῃ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἰδέας τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ διὰ πολλῶν συγκρίσεων καὶ παραλληλισμῶν καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι ταυτόσημος μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ Ἀγαθοῦ. Δι' αὐτῆς ὅμως τῆς ταυτότητος τῆς ἰδέας τῆς δικαιοσύνης μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ ἀπολύτου Ἀγαθοῦ, χωρὶς παραλλήλως νὰ λέγεται εἰς τὸ τοῦτο συνίσταται, καταλήγομεν εἰς θρησκευτικὸν τινὰ μυστικισμόν. Καὶ τελειώνει ὁ Kelsen τὰς παρατηρή-

1) «C' est le «demon» érotique de Platon qui lui a inspiré cette démarche fatale».

2) Le moraliste identifie l'être à ce qui doit être !

σεις του : ἡ ἀδυναμία τοῦ Πλάτωνος νὰ μᾶς δώσῃ καθαρὰν τὴν ἐννοίαν τῆς δικαιοσύνης ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀπόλυτος δικαιοσύνη ἢ καὶ ἄλλο ἀνάλογον, ἐφ' ὅσον δὲν δυνάμεθα νὰ τὴν προσδιορίσωμεν δι' ἐννοιῶν. Αὐτὸ τὸ ἰδανικὸν εἶναι μία φαντασιοπληξία. Δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῇ πραγματικότητι παρὰ συμφέροντα, σύγκρουσις συμφερόντων, ἧτις καταπαύει εἴτε διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ ἐνός, εἴτε διὰ συμβιβασμοῦ.

3. Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ Πλάτων ὡς μαθητὴς τοῦ Σωκράτους δὲν ἦτο δυνατόν παρὰ νὰ κρύπτῃ μέσα του τὸν εὐγενῆ πόθον διὰ τὸ καλὸν καὶ δίκαιον· ὅτι τὴν φιλοσοφίαν του ἤρχισε μὲ διαλόγους ἠθικοῦ περιεχομένου (die sogenannten Pietätsschriften), διότι ἐνεπνέετο ἀκῶμη ὑπὸ τοῦ σωκρατικοῦ λόγου καὶ διότι τοιοῦτον περιεχόμενον ἀνταπεκρίνετο περισσότερο εἰς τοὺς πόθους του. Ἀργότερον ὅμως (καὶ τοῦτο φαίνεται ἐκ τῶν βραδύτερον γραφέντων διαλόγων) καθίσταται εἰς τὸν Πλάτωνα συνειδητόν, ὅτι μία ἀπάντησις ἐπὶ ζητημάτων τῆς ἠθικῆς ἀπαιτεῖ προηγούμενον κατατοπιστὸν ἐφ' ὅλων γενικῶς τῶν προβλημάτων τῆς ἐπιστήμης, διότι ὅλα εἶναι ἀλληλένδετα. Ἡ τοιαύτη ἐπαύξησις τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ ἡ ἐπέκτασις τοῦ πεδίου τῆς ἐρεῦνης προῆλθεν, ὅχι μόνον ἀπὸ τὴν ἀνάγκην νὰ ἀποδείξῃ ἐπισημονικῶς τὴν ἠθικὴν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ὄριμος πλέον τὴν ἡλικίαν Πλάτων αἰσθάνεται τὴν ἐσωτερικὴν ἀνάγκην νὰ ἀντιμετωπίσῃ ὅλα τὰ προβλήματα, ἵνα σχηματίσῃ μίαν εἰκόνα τοῦ ὅλου κόσμου· ἠθέλε νὰ ἀναπτύξῃ κοσμοθεωρίαν καὶ ὄχι μόνον ἀνθρωπολογίαν, φιλοσοφίαν τῆς ζωῆς.¹⁾ Ὁ Πλάτων ἦτο μία φύσις ἐξ ὀλοκλήρου ἰσορροπημένη, πλήρης, πολυμερῆς καὶ συνεπῶς τὸ ἐνδιαφέρον του ἔξετείνεται ἐξ ἴσου ἐφ' ὅλων τῶν κλάδων τῆς γνώσεως ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Ἦτο ὁ μέγας συστηματικὸς νοῦς τῆς ἐποχῆς του, καθὼς ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Δημόκριτος.²⁾ Ὁ Πλάτων ἐδέχθη ὅλην τὴν ποικίλην γνῶσιν ἐκείνων τῶν χρόνων καὶ ἀφοῦ τὴν ἀφωμοίωσεν, τὴν διέπλασε

1) Ernst Hoffman: Platonismus und Mystik im Altertum. S. 2 ff.

2) Wilhelm Windelband: Lehrbuch der Geschichte der Philosophie S. 81. ff.

W. Dilthey: Biographisch = literarischer Grundriss der allg. Geschichte der Philosophie s 27. ff.

καταλλήλως μὲ τὴν πλουσίαν ψυχὴν του, τὴν ἀπέδωκε κατόπιν κατὰ τὸν ὠραιότερον καλλιτεχνικὸν τρόπον.

4. Καὶ ταῦτα μὲν γενικῶς διὰ τὴν ἀντίκρουσιν τοῦ πρώτου ἰσχυρισμοῦ τοῦ Kelsen, ὅτι ὁ Πλάτων εἶναι μόνον ἠθικὸς φιλόσοφος. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἄλλους ἰσχυρισμοὺς καὶ δὴ, ὅτι ὅλα παρὰ Πλάτωνι ἔχουν ὡς αἰτίαν τὸν σαρκικὸν ἔρωτα, ἔχομεν νὰ εἰπώμεν τὰ ἀκόλουθα. Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐρμηνεύη κανεὶς ὅλα τὰ ὠραῖα τῆς ζωῆς ὡς ἀπόρροια σεξουαλισμοῦ (*par la passion amoureuse*). Ὁ σεξουαλισμὸς δὲν εἶναι τὸ μόνον ἐν τῇ ζωῇ, ἀλλ' ἀπλῶς μία πλευρὰ αὐτῆς. Ὁ Πλατωνικὸς ἔρως δὲν εἶναι, οὔτε ὅπως ὁ Kelsen τὸν ἀντιλαμβάνεται, οὔτε ὅπως ἄλλοι τινές, οἱ ὅποιοι τὸν ἀποκρούουν διότι τὸν θεωροῦν ξένον πρὸς τὴν πραγματικότητα (*Heine und sein Gedicht.*)

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος εἶχεν ὡς αἰτίαν τὸν ἔρωτα, τὸν ὅποιον οὗτος ἠσθάνθη διὰ τὸν Σωκράτην· τὸν συνεκίνησε πολὺ ὁ σωκρατικὸς λόγος, τὸν κατασυνέτριψεν ὁ θάνατος τοῦ μοναδικοῦ διδασκάλου καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀγάπην καὶ τὸν πόνον ἐξεπήγασεν ἡ φιλοσοφία του. Εἰς τί ὁ ἀληθὴς πλατωνικὸς ἔρως συνίσταται, μᾶς τὸ λέγει ἡ Διοτίμα εἰς τὸ Συμπόσιον. Ἐκεῖ εὗρίσκει κανεὶς, καθὼς πολὺ ὀρθῶς ἐλέχθη, τὴν «βαθυτάτην ἠθικὴν ἀλήθειαν», διότι ἀκριβῶς τὸ Συμπόσιον εἶχεν ὡς γενεσιουργὸν αἰτίαν, τὸν πόθον καὶ τὸν ἔρωτα τοῦ Πλάτωνος διὰ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ ὠραῖον.

Αἱ σχέσεις του ἔξ ἄλλου μὲ τὸν Δίωνα ἦσαν σχέσεις ἀπολύτως ἀγναί. Ἐν τῇ ἑβδόμῃ ἐπιστολῇ, μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Δίωνος, διηγεῖται ὁ γέρον ἤδη Πλάτων περὶ τῶν εἰδῶν τῆς φιλίας. Ὑπάρχει μία φιλία, ἡ ὅποια ἔχει ὡς αἰτίαν τὴν ἠδυπάθειαν, τὸ συμφέρον, τὴν «βαναυσὸν φιλότητα», τὸ «ξενίζειν» καὶ μία ἄλλη, τῆς ὁποίας οἱ δεσμοὶ ἔχουν λόγον τὴν κοινωνίαν «ἐλευθέρας παιδείας», «ἐκ φιλοσοφίας». Αὕτη ἡ δευτέρα εἶναι ἡ ἀληθὴς φιλία, διότι γεννᾶται ἄνευ ὄρων καὶ προϋποθέσεων, διότι δὲν ἔχει τοπικὰ καὶ χρονικὰ ὅρια. Τὸ κοινὸν ἐνδιαφέρον, ἡ φιλοσοφία, ὁ ἐπιδιωκόμενος ὑπ' ἀμφοτέρων σκοπὸς τοὺς συνέδεσεν τόσον ἀρρήκτως. Τὰ ποιήματα, τὰ ὅποια ἀναφέρει ὁ Λαέρτιος, καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζει τὴν γνώμην του ὁ Kelsen, εἶναι ἐντελῶς ξένα πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ φιλοσόφου.

5. Περὶ τοῦ κακοῦ, τὸ ὁποῖον ὁ Kelsen ταυτίζει μὲ τὸν κόσμον τῶν φαινομένων, ὁ Πλάτων δὲν ὁμιλεῖ. Τὸ κακὸν δὲν ἔχει θέσιν ἀρχῆς ἐν τῇ πλατωνικῇ φιλοσοφίᾳ. Τὸ μόνον κακὸν εἶναι διὰ τὸν Πλάτωνα ὁ τύραννος, ὅστις παραγκωνίζει τὸν ὑπὸ τῆς ἰδέας τεθέντα νόμον.¹⁾

Αἱ ἰδέαι ἐξ ἄλλου δὲν ἐφευρίσκονται καὶ δὲν τίθενται αὐθαιρέτως ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος, διότι δέον νὰ ὑπάρχωσιν (weil sie sein sollen) καὶ ἵνα ἐπ' αὐτῶν στηρίξη μόνον τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ διότι ὑπάρχουσιν καὶ χρησιμεύουν ἐπι πλεόν ὡς ἀναγκαῖα προϋπόθεσις διὰ κάθε εἶδους γνῶσιν.

Κατόπιν ἡ ἰδέα τῆς δικαιοσύνης δὲν ταυτίζεται μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ Ἄγαθοῦ, ἀλλὰ ἔχει μὲ τὸ Ἄγαθὸν τὴν αὐτὴν σχέσιν, οἷον καὶ αἱ ἄλλαι ἰδέαι τῆς ἐπιστήμης. Ἡ Δικαιοσύνη δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ Ἄγαθόν, ἀλλὰ ἀντιπροσωπεύει ἀπλῶς τὸ Ἄγαθόν ἐν τῷ ἠθικῷ κόσμῳ. Ἡ ἰδέα τῆς δικαιοσύνης εἶναι ἡ ἰδέα τῆς ἠθικῆς, τῆς ὁποίας τὰς προσταγὰς ἡ δικαία ψυχή ἐκπληροῖ, διότι μόνον οὕτω καθίσταται αὕτη ἱκανὴ διὰ τὴν θέαν τῆς ἰδέας τοῦ Ἄγαθοῦ. Δικαιοσύνη δὲν εἶναι ἡ πρώτη ἰδέα τοῦ πλατωνικοῦ ἰδεαλισμοῦ, ἀλλ' ἡ ἰδέα τῆς καθημερινῆς ζωῆς· ἡ δικαιοσύνη εἶναι τὸ ἀνθρώπινον ἄγαθόν καὶ ἡ ἰδέα τοῦ Ἄγαθοῦ τὸ καλὸν τοῦ ὅλου κόσμου (das Weltgute), πρὸς τὸ ὁποῖον ὅλα κατευθύνονται, διότι ἐκεῖνο εἶναι ἡ πρώτη πηγὴ καὶ τὸ τελευταῖον καταφύγιον πάντων. Ἐπειτα ἡ ὑπαγωγὴ τοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν ὑπὸ τὴν μίαν ἰδέαν τοῦ Ἄγαθοῦ δὲν ἐπιβάλλεται ἐξ ἠθικοῦ λόγου, ἀλλὰ ἐκ λογικῆς ἀναγκαιότητος. Ἡ λογικὴ μᾶς ἀναγκάζει (Διάλογοι: Παρμενίδης, Τίμαιος) νὰ ὑπάγωμεν τὰ πολλὰ ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν τοῦ ἑνός. Αἱ ἰδέαι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ δικαιοσύνη εὑρίσκεται, εἶναι ὁ ἕναστρος οὐρανὸς καὶ ἡ ἰδέα τοῦ Ἄγαθοῦ ὁ ἥλιος παρὰ τοῦ ὁποίου τὸ σύμπαν φωτίζεται, ζωογονεῖται, παρὰ τοῦ ὁποίου προσκτᾶται τὸ ἄγαθόν.

Ὁ Kelsen ὑποβάλλει τὴν ἐρώτησιν: εἰς τί λοιπὸν συνίσταται ἡ δικαιοσύνη; Δὲν δυνάμεθα νὰ τὴν προσδιορίσωμεν ἐπακριβῶς καὶ τοῦτο ἔγκειται ἐν τῇ φιλοσοφικῇ διαλεκτικῇ, (in der philosophischen Kommunikation). Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δίδωνται ὠρισμένοι ἀπαντήσεις, ἐφ' ὅσον ἐν τῷ κόσμῳ τῶν φαινομένων ὑπάρχουν μόνον δυνατότητες. Δυνάμεθα ὁμῶς νὰ τὴν αἰσθανθῶμεν, νὰ τὴν συνειδητοποιήσωμεν ὡς

1) Ernst Hoffmann: Platonismus und Mystik s. 7,21.

τὴν ἐνιαίαν ιδέαν τοῦ ἠθικοῦ νόμου, ὡς τὴν ιδέαν ἣ ὁποία ὀλοκληρῶ-
ναι τὴν ψυχὴν.) Ἡ ἀξία τῆς δικαιοσύνης συνίσταται ἐν τούτῳ ὅτι,
καθίσταται ὁ ἄνθρωπος δίκαιος, ὅτι ἀποκτᾷ ἐσωτερικὴν γαλήνην. Ἡ
δικαιοσύνη, μὲ τὴν ἁρμονίαν τὴν ὁποίαν ἐπιφέρει ἐν τῇ ψυχῇ, φέρει
αὐτὴν πρὸς τὸν δρόμον τῆς ιδέας τοῦ Ἀγαθοῦ. Ἐκ τοῦ ὅτι δὲν δυ-
νάμεθα νὰ τὴν συλλάβωμεν δι' ἐννοιῶν, δὲν ἔπεται κατὰ λογικὴν
ἀνάγκην ὅτι δὲν ὑπάρχει. Ἐν τούτοις ὅλοι τὴν αἰσθάνονται, ὅταν
ἀντικρούζουν τὸ ἄδικον· ὅλαι αἱ ἐλεύθεραι ψυχαὶ ἐπαναστατοῦν πρὸ
τῆς ἀδικίας (Πολιτ. 440 CΔ). Ὅ,τι ἀληθῶς αἰσθανόμεθα εἶναι κάτι
πλέον ἢ πραγματικότης.

Ἐπίσης δὲν δυνάμεθα νὰ ἰσχυρίζώμεθα ὅτι ἡ πλατωνικὴ φιλοσο-
φία καταλήγει εἰς τὸν μυστικισμόν. Ἡ ψυχὴ κατευθύνεται ἐκ τῶν
φαινομένων πρὸς τὰς ιδέας καὶ κατόπιν πρὸς τὴν ιδέαν τοῦ Θεοῦ τῇ
βοηθείᾳ πάντοτε τοῦ λόγου καὶ τῆς διαλεκτικῆς, «δια - νοεῖσθαι». Μυ-
στικισμὸς καὶ διαλεκτικὴ εἶναι δύο πράγματα ἐντελῶς ἀντίθετα. Ἡ
γνώσις ἐξ ἄλλου τῆς μεταφυσικῆς ιδέας τοῦ Θεοῦ δὲν σημαίνει μόνον
«ὁμοίωσις Θεῶ» (unio mystica). Ἐκ τῆς γνώσεως τῶν ἰδεῶν προέρ-
χεται καθαρὰ ἐπιστήμη ἄμοιρος μυστικισμοῦ. «Μέθεξις» ἐπίσης δὲν
εἶναι μυστικοπάθεια (okkult der Seele). Ὁ μυστικισμὸς δὲν ἔχει
σχέσιν μὲ τὴν γνησίαν πλατωνικὴν φιλοσοφίαν, ἀλλ' εἶναι μία παραλ-
λαγὴ ἀναφανείσα (Konvertion des genuinen Platonismus) κατὰ
τοὺς μετέπειτα χρόνους (Πλωτῖνος, Πρόκλος).

1) «Ethik hat nur dann Sinn, wenn die Teilhabe zum bewussten Wol-
len wird, wenn vernünftiger Wille auf sittlichem Gebiete, Tugenden wie
Gerechtigkeit, Tapferkeit usw als die klaren Gestaltungen sittlichen Gut-
seins und somit als Formen unbedingten Sollens anerkannt, die im Ein-
zelleben und im Gemeinschaftsleben abzuformen, d. h. zu verwirkli-
chen die höchste menschliche Aufgabe ist. (Ernst Hoffmann: Platon u. d.
Platonismus S. 77).

«Ψυχῆς πείρατα ἴων οὐκ ἂν ἐξεύρωιο, πᾶσαν ἐπιπορευόμενος ὁδὸν οὕτω βαθὺν λόγον ἔχει.

ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ

III

1. Nūn, τί εἶναι ψυχὴ. Ἄντι νὰ ἐρωτῶμεν ὅμως τί εἶναι ψυχὴ προτιμότερον νὰ ἐρωτῶμεν: πῶς ἐκδηλοῦται ἡ ψυχὴ. Καθὼς ἀνωτέρω ἀνεπτυξάμεν, αἱ πρῶται ἐκδηλώσεις τῆς ψυχῆς συνίστανται ἐν τῷ ἐπιθυμεῖν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ψυχὴ ἔχει σχέσιν τινὰ μὲ τὸν ἐμπειρικὸν κόσμον, ἀφοῦ ἀντικείμενα αὐτοῦ ἐπιθυμεῖ. Περαιτέρω ἡ ψυχὴ, ἐν τῇ προσπαθείᾳ τῆς νὰ γνωρίσῃ τὰ ἀντικείμενα τοῦ κόσμου, φανερῶνει ὅτι φέρει μετ' ἑαυτῆς ὠρισμένα «νοητικά» στοιχεῖα. Ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι ἀπλῶς μία *tabula rasa* ἐπὶ τῆς ὁποίας ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος χαράσσεται, ἀλλὰ κυρίως καὶ πρωτίστως μία πολλότης ἀρχῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων συνθέτει τὸ ὑλικὸν τῆς ἐμπειρίας. Αὗται εἶναι αἱ ιδέαι (*die wirkenden Kräfte*), τὰ σταθμὰ μὲ τὰ ὁποῖα μετρεῖται τὸ ποσὸν τὸ ποιόν, ἡ σχέσις, ὁ χρόνος, ὁ χῶρος τοῦ ὑλικοῦ τῶν αἰσθήσεων. Ἡ ψυχὴ ἀντικρούζει τὸν κόσμον μὲ ἐνεργητικόν, συνθετικὸν νοῦν· τὸν ἐρευνᾷ ὑπὸ ὠρισμένας προϋποθέσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ (π. χ. χρόνος, χῶρος κτλ.). Τέλος ἡ ψυχὴ φανερῶνει, ὅτι αἰσθάνεται ἐν ἑαυτῇ κάπως τὴν μοναδικὴν ιδέαν τοῦ Ἁγαθοῦ, τὸ «ἔμφυτον ἀγαθόν», ἐφ' ὅσον ἀπαιτεῖ, κατὰ τὴν κατάταξιν τῶν διαφόρων ἐννοιῶν, μονάδας, ὁλότητας (*Einheiten*). Ἐφ' ὅσον ἡ ψυχὴ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ συμπληρώσῃ τὴν εἰκόνα τοῦ ὅλου κόσμου διὰ μιᾶς τελευταίας, μοναδικῆς ἀρχῆς, σημαίνει ὅτι αὕτη φέρει κάπως τὴν μοναδικὴν ιδέαν τοῦ Ἁγαθοῦ.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω φαίνεται, ὅτι αὐτὸ τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν ψυχὴν, οὔτε ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὸν αἰσθητικὸν κόσμον ἀνήκει, οὔτε ιδέα εἶναι, οὔτε μέρος τῆς ιδέας τοῦ Ἁγαθοῦ ἀποτελεῖ, ἀλλὰ κάτι σύνθετον σχετιζόμενον κάπως καὶ μὲ τὰς τρεῖς ἄνω σφαιῖρας. Ἡ ψυχὴ κατέχει διάμεσόν τινα θέσιν, εἶναι τὸ «μεταξύ».

Τὸ πρόβλημα ὅμως εἶναι: τί ἐξ ὅλων τούτων τὴν σύνθετον ψυχὴν κυρίως χαρακτηρίζει. Μία ἐμπειρικὴ ἐξέτασις τῆς ψυχῆς μᾶς δίδει διαφόρους τάσεις ἀντιτιθεμένας πρὸς ἀλλήλας, ἐνῶ ἡ ψυχὴ δέσν νὰ παριστᾷ κάτι τὸ ἐνιαῖον, μίαν ὁλότητα. Ἡ ὁλότης τῆς ψυχῆς δὲν

μᾶς εἶναι ἐμπειρικῶς δεδομένη (sie ist aufgegeben), ἀλλ' ἐν τούτῳ συνίσταται τὸ ἔργον τῆς ψυχῆς ἐν τῇ ζωῇ. Ἐφ' ὅσον ἡ ψυχὴ ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ τὴν ὑπόστασίν της χάνει, ὑπὸ συγχύσεως καταλαμβάνεται καὶ ἐν τῇ ἰδέᾳ εὐρίσκει στήριγμα, ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς ψυχῆς ἐκφράζει ἡ ἰδέα. Διὰ τοὺς ἐμπειρικούς, οἱ ὁποῖοι ἰσχυρίζονται, ὅτι τὴν ψυχὴν χαρακτηρίζουσιν «αἱ περὶ τὸ σῶμα ἡδοναί», ἔχομεν νὰ ἀντιτάξωμεν τοὺς λόγους τοῦ Πλάτωνος : «οἷον δ' ἔστιν τῇ ἀληθείᾳ (ψυχῇ) οὐ λελωβημένον δεῖ αὐτὸ θεάσασθαι ὑπὸ τῆς τοῦ σώματος κοινωνίας καὶ ἄλλων κακῶν, ὥσπερ νῦν ἡμεῖς θεώμεθα, ἀλλ' οἷόν ἐστιν καθαρὸν γιγνόμενον, τοιοῦτον ἱκανὸς λογισμῶ διαθεατέον, καὶ πολὺ γε κάλλιον αὐτὸ εὐρήσει καὶ ἑναργέστερον δικαιοσύνας τε καὶ ἀδικίας διόψεται καὶ πάντα ἃ νῦν διήλθομεν. (Πολιτ. 611 CΔ). Αὕτη εἶναι ἡ ἀληθῆς φιλοσοφικὴ ἀντίκρισις τοῦ προβλήματος τῆς ψυχῆς, ὅταν βλέπωμεν δηλαδὴ τὴν ψυχὴν ἐν συνδυασμῶ πάντοτε μὲ τὴν ἰδέαν. Κάθε ἄλλη ἔρευνα εἶναι ἀπλῶς φυσιολογική, ψυχολογική. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον τὴν ψυχὴν κυρίως χαρακτηρίζει εἶναι ἡ ἰκανότης αὐτῆς νὰ αἰσθάνεται τὰς ἰδέας, ἀφοῦ «πᾶσα ψυχὴ φύσει θεάεται τὰ ὄντα, ἢ οὐκ ἂν ἦλθεν εἰς τόδε τὸ ζῶον» (Φαιδρ. 249E).

Διὰ τῶν ἀνωτέρω δὲν θέλομεν νὰ ἀρνηθῶμεν ἐντελῶς τὰς ἐξωτερικὰς ἐκδηλώσεις τῆς ψυχῆς (ἡδονάς, ὁρμάς, ἐπιθυμίας), οὔτε νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν ἰδέα. Ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι οὔτε «γένεσις», οὔτε ἰδέα, «οὐσία», ἀλλὰ κάτι τὸ «μεταξὺ» αὐτῶν τῶν δύο, δηλαδὴ «γένεσις πρὸς οὐσίαν». Καὶ ἐπειδὴ εἶναι γένεσις εἰς οὐσίαν, δεόν νὰ προσδιορίζωμεν ταύτην ἀναχωροῦντες ἀπὸ τὴν οὐσίαν, ἀπὸ τὰς ἰδέας πρὸς τὰς ὁποίας τείνει. Ἐκ τοῦ μέτρου τοῦ ἠθικοῦ νόμου ἀναχωροῦντες εὐρίσκομεν τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς ψυχῆς. Ὅπως τὸ σῶμα ἀποκτᾷ διὰ τῆς γυμναστικῆς ὑγείαν, ἐν συμμετρικὸν ὅλον ἐμφανίζει, τοιοῦτοτρόπως προσλαμβάνει καὶ ἡ ψυχὴ διὰ τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀληθείας ἐσωτερικὴν τάξιν καὶ κόσμον. (Γοργ. 504Δ, 507CΔ). Ὅταν ἡ ψυχὴ ἔχη ἠθικὸν κόσμον «καλῶς πράττει», τὸν «δ' εὖ πράττοντα μακάριον τε καὶ εὐδαίμονα».¹⁾

1) Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἐποικὴν ἐρευνᾷ Heinrich Barth τὴν ψυχὴν παρὰ Πλάτωνι ἐν συνδυασμῶ πάντοτε πρὸς τὴν ἰδέαν (Seele-Idee Korrelation), εἰς τὸ

Ἐνταῦθα βλέπει κανεὶς ἀκόμη μίαν φορὰν τὴν προσπάθειαν τοῦ Πλάτωνος πρὸς ἀντικειμενικὸν προσδιορισμὸν τῶν πραγμάτων. Τὸ οὐσιῶδες χαρακτηριστικὸν γνῶρισμα τῆς ψυχῆς βλέπει (ὁ Πλάτων) ἐν συνδυασμῷ πάντοτε μὲ τὰς ἀντικειμενικὰς ἀξίας τῆς ἠθικῆς. Τὴν ὑποκειμενικὴν ψυχὴν προσδιορίζει διὰ τῶν ἀντικειμενικῶν ἀξιῶν, διὰ τῶν ἀρετῶν. Ἡ ψυχὴ ἔχει, κατὰ τὸν Πλάτωνα, κυρίως ἠθικὴν ὑπόστασιν (Sie ist im Grunde ein sittliches Wesen).

Ἔργον τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ζωὴ, «τὸ ἐπιμελεῖσθαι καὶ ἀρχεῖν καὶ βουλευέσθαι» (Πολιτ. 353 Δ)· διὰ τὴν ἐπιτέλεσιν ὅμως τοιούτου ἔργου κατὰ τὸν καλλίτερον δυνατὸν τρόπον χρειαζόμεθα ὠρισμένας ἀρχάς. Μετὰς ἀρχὰς τρέφεται ἡ ψυχὴ. (Φαιδ. 84B, Φαιδρ. 247CΔ, Πολιτ. 508E). Ἡ ἀλήθεια, σωφροσύνη, ἀνδρεία, δικαιοσύνη εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὅποια «ἅπασα ἡ ψυχὴ διώκει» (Πολιτ. 505E). Ἐξ αὐτοῦ τοῦ λόγου, ἐπειδὴ εὕρισκει ἐν τῇ ψυχῇ μίαν ἠθικὴν διάθεσιν, θέτει ὁ Πλάτων ὡς ἰδανικὸν τῆς πολιτικῆς τὴν παιδείαν, δηλαδή τὴν διάπλασιν τῆς ψυχῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς ἠθικῆς ¹⁾ (Ἄπολ. 29E, 30B, Λαχ. 185E, Πρωταγ. 313A). Παιδεία εἶναι τὸ μέσον καὶ σκοπὸς εἶναι ἡ ἀπόκτησις ἀρετῆς.

Δι' ἓνα τοιοῦτον σκοπὸν κατέχει ἡ ψυχὴ τὴν δύναμιν, τὴν «οἰκείαν ἀρετὴν» (Πολιτ. 353E) καὶ τοιαύτη εἶναι ἡ δικαιοσύνη (Ἰππ. ἐλατ. 375E). Δικαιοσύνη εἶναι τόσον ἐν τῇ ἠθικῇ ἢ κυρία αὐτῆς ἰδέα, ἢ ἀρετὴ τῶν ἀρετῶν, ὅσον καὶ ἐν τῇ ψυχῇ ἢ μοναδικὴ δύναμις. Διὰ τῆς δικαιοσύνης ἀνυψοῦται ἡ ψυχὴ εἰς ἓν ἁρμονικὸν ὅλον, δι' αὐτῆς ἐπέρχεται ἡ ὁλοκλήρωσις τῆς προσωπικότητος. (Πολιτ. 443ΔE). Ὁ Πλάτων εἰσέρχεται μὲ τὴν φιλοσοφικὴν σκέψιν του εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς καὶ εὕρισκει, ὅτι ἐν τῷ «δισθάνεσθαι» ²⁾ τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν συνίσταται ἡ ἀληθὴς αὐτῆς φύσις. (Φαιδρ. 250A).

ἐνδιαφέρον βιβλίον του: Die Seele in der Philosophie Platons· τοῦ ὁποίου ὅμως ἔλλειπει ἡ φιλοσοφικὴ ἔξαρσις (der philosophische Schwung). Τοῦ αὐτοῦ: Eidos und Psyche in der Lebensphilosophie Platons 1932.

1) Werner Jäger: Platons Stellung im Aufbau der griechischen Bildung. Antike, Bd. IV. 1928.

2) «Was von Menschen nicht gewusst oder nicht bedacht durch das Labyrinth der Brust wandert in der Nacht». (Goethe).

2. Ἡ ἄρετὴ τῆς δικαιοσύνης εἶναι ἀλληλένδετος μὲ τὴν ὀρφικὴν σκέψιν καὶ τὴν λαϊκὴν παράδοσιν τῶν χρόνων ἐκείνων περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Ἡ φιλοσοφία, ἀπὸ τοῦ Πυθαγόρου μέχρι τοῦ Πλάτωνος, ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν τῆς ὀρφικῆς ἰδέας περὶ μετεμψυχώσεως.¹⁾ Ἡ ψυχὴ δέον νὰ εἶναι ἀθάνατος, ἐφ' ὅσον τὰς αἰωνίους ἰδέας αἰσθάνεται. Ὅταν ἡ ψυχὴ ἀγωνίζεται ἐν τῇ ζωῇ διὰ τὴν ἐπικράτησιν ἀπολύτων ἀξιῶν, πρέπει πάντως νὰ ἔχη σχέσιν μὲ τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν καὶ δὴ μὲ τὴν αἰωνιότητα αὐτῶν. Μέρος τῆς ψυχῆς ἔχει θεϊαν τὴν καταγωγὴν καὶ συνεπῶς εἶναι αὕτη ἀθάνατος, ἐφ' ὅσον θεὸς καὶ ἀθανασία κατ' ἔννοιαν ἀπολύτως ταυτίζονται. Ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ, κατὰ τὸν ὀρφισμόν, ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸν Θεὸν ὅταν εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν ἐκστάσεως, «ἱερομανίας». Ἐν καταστάσει μανίας καὶ «ἐνθουσιασμοῦ» ἐγκαταλείπει ἡ ψυχὴ τὸ σῶμα καὶ ἐνοῦται μετὰ τοῦ Θεοῦ, ζῆ πρὸς στιγμὴν μετ' αὐτοῦ καὶ δι' αὐτὸ τὴν ὀνομάζομεν «ἐνθεον». Ἐφόσον λοιπὸν ἡ ψυχὴ ἔστω καὶ διὰ μίαν στιγμὴν τῆς αἰωνιότητος μεταλαμβάνει, πρέπει νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὴν ἀθανασίαν αὐτῆς. Ἐρχόμεθα νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἡ ψυχὴ μετὰ θάνατον κατευθύνεται πρὸς τὴν αἰωνιότητα, καθὼς κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν τῆς ἐκστάσεως. Μὲ τὴν σκέψιν περὶ ἀθανασίας ἀποκτᾷ ἡ ἠθικὴ βαθυτέραν ἔννοιαν καὶ ἀξίαν· ἡ ἔννοια τῆς ἀθανασίας περιέχει ἐν ἑαυτῇ συγχρόνως ἠθικὸν λόγον. Οἱ ἄδικοι καὶ ἐγκληματῆες δὲν δύνανται πλέον νὰ ἐλπίζουν ὅτι ὁ θάνατος θὰ σκεπάσῃ τὰ ἁμαρτήματά των· διότι θάνατος κατὰ τὸν ὀρφισμόν δὲν σημαίνει ἀπελευθέρωσιν, ἀλλὰ μόνον εὐκαιρίαν διὰ τὴν ψυχὴν, ἵνα μεταβληθῇ εἰς ἠθικὸν ὄν. (Πολιτ. 610ΔΕ). Τῶν κακῶν αὐτοῦ τοῦ κόσμου δὲν ἀπαλλάσσεται ὁ ἄνθρωπος διὰ τοῦ θανάτου, διότι μετ' ὀλίγον διὰ νέας γεννήσεως θὰ ἐπανέλθῃ ἐκὼν ἄκων εἰς τὴν ζωὴν. Δι' ὅσα διέπραξεν θὰ ὑποστῇ τὰς συνεπείας δεκαπλασίως, «ὑπὲρ ἀπάντων δίκην δεδωκέναι ἐν μέρει, ὑπὲρ ἐκάστου δεκάκις» (Πολιτ. 615Α). Μόνον ἡ ἐξαγνισθεῖσα ψυχὴ θὰ ἐλευθερωθῇ τῶν γηϊνῶν δεσμῶν διὰ τῆς τελικῆς μεταστάσεως εἰς τὴν εὐδαιμονίαν.

Ἐξ αὐτῶν τῶν ἀντιλήψεων ὅτι ὑπάρχει ζωὴ μετὰ θάνατον, ἐκ τοῦ

1) Erwin Rohde : «Psyche» s. 157 Kröners Taschenausgabe «...Von daher nimmt griechische philosophie den Mut zur Aufstellung einer Lehre von der Unsterblichkeit der Seele».

ρόβου ἔξ ἄλλου ὅστις καταλαμβάνει τὸν ἁμαρτωλόν, ἐκ τῆς ἐλπίδος ἢ ὅποια συνοδεύει πάντοτε τὸν ἀτυχήσαντα καὶ στερηθέντα ὅλων τῶν ἀπολαύσεων τῆς ζωῆς, ὅτι κάποτε καὶ αὐτὸν μία εὐτυχία τὸν περιμένει, ἐγεννήθη ἢ πίστις ὅτι ὑπάρχει ἐν ἀνώτατον δικαστήριον τιμωρίας καὶ ἀνταμοιβῆς.

3. Αὐταὶ αἱ σκέψεις κυριαρχοῦν εἰς τοὺς πλατωνικοὺς μύθους ἐν Γοργία καὶ Πολιτεία, τοὺς ὁποίους δι' ὀλίγων ἐφεξῆς ἀναπτύσσομεν.

Αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων θὰ ἀντικρούσωσιν κατὰ τὸν νόμον τῆς «Ἀνάγκης» τοὺς ἀνωτάτους δικαστὰς Μίνω καὶ Ῥαδάμανθυν καὶ Αἰακόν. Ἡ κρίσις τῶν δικαστῶν δὲν θὰ σχηματισθῆ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μέτρων αὐτοῦ τοῦ κόσμου, ἀλλὰ μὲ τὰ ἴδια τῆς ψυχῆς μέτρα, μὲ τὰς ἠθικὰς ἀξίας, αἱ ὅποια συγχρόνως προσδιορίζουσι τὴν ἀληθῆ φύσιν τῆς ψυχῆς. Δικασταὶ καὶ δικαζόμενοι, ἀπηλλαγμένοι τῶν ἀντιλήψεων αὐτοῦ τοῦ κόσμου, «καθαροὶ» θὰ ἀντικρούσωσιν ἀλλήλους, «αὐτῇ τῇ ψυχῇ αὐτὴν τὴν ψυχὴν θεωροῦντα (τὸν δικαστήν), ἵνα δικαία ἢ κρίσις ἢ» (Γοργ. 523E). Ἐξ αἰτίας δύο λόγων δέον νὰ προσέλθωσιν αἱ ψυχαὶ ἐνώπιον τῶν ἀνωτάτων δικαστῶν: πρῶτον διὰ νὰ ὑποστῶσιν τὴν «κάθαρσιν» ἐκ τῆς «ἄσυμμετρίας καὶ αἰσχροτήτος», ἐφ' ὅσον ἡ ποινὴ εἶναι φάρμακον διὰ τὴν ψυχὴν, καὶ δεύτερον πρὸς ἐκφοβισμόν τῶν ἄλλων, ἵνα οἱ ἄλλοι «φοβούμενοι βελτίους γίνωνται» (Γοργ. 525B). Αἱ εὐγενεῖς ψυχαί, τὰς ὁποίας βαρύνει τὸ βῆρος τῆς ἀδικίας προσέρχονται θεληματικῶς ἀκόμη καὶ ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ, τοῦ ἐξομολογητοῦ διὰ νὰ δώσωσιν λόγον ἐξιλαστήριον τῶν προξενῶν των. Ἡ τιμωρία καὶ ὁ ἐξ αὐτῆς προερχόμενος πόνος ἐπιζητεῖται ὑπ' αὐτῆς ταύτης τῆς ἁμαρτωλῆς ψυχῆς, διότι μόνον διὰ τῆς ἀνταποδόσεως ἐπέρχεται ὁ ἐξαγνισμός.

Ἡ ἀντίληψις, ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατος καὶ ὅτι ὑπάρχει ἐν τῷ μεταφυσικῷ κόσμῳ ἀνώτατον δικαστήριον, τὸ ὅποιον ἀποφασίζει διὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν, ἀποτελεῖ διὰ τὸν Πλάτωνα μίαν ἀλήθειαν τῆς λογικῆς. Εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ παραδεχθῶμεν τὸν λαϊκὸν μῦθον, ἐφ' ὅσον δὲν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν ἄλλην περισσότερον εὐλογοφανῆ ἀπάντησιν ἐπ' αὐτῶν τῶν προβλημάτων τῆς μεταφυσικῆς (7η Ἐπιστολὴ 335 A. ff., Γοργ. 527 BC, 523A, 524B). Αἱ ψυχαί, μετὰ χιλιετῆ περιπλάνησιν ἐπὶ τῆς γῆς, κατόπιν ἐπανειλημμένων μετεμψυγῶσεων,

συναθροίζονται εἰς τόπον τινὰ δαιμόνιον μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἐνθα
 κάθηνται οἱ δικασταί, ἵνα δικάσωσιν τὰς πρὸς αὐτοὺς ἐρχομένας ψυ-
 χάς. Κατὰ διαταγὴν τῶν πορεύονται αἱ μὲν δίκαιαι πρὸς τὸ δεξιὸν
 καὶ ἄνω μέρος, αἱ δὲ ἄδικοι πρὸς τὰ κάτω. Ἐὰν μερικάι, «ἐκ τῶν
 οὕτως ἀνιάτως ἐχόντων εἰς πονηρίαν» ἐπιχειρήσωσι νὰ ἀνέλθωσιν,
 συλλαμβάνονται ὑπὸ ἀνδρῶν «ἀγρίων» καὶ φέρονται δέσμοι, μετὰ πολ-
 λῶν βασάνων εἰς τὸν Τάρταρον. Αἱ ἄλλαι μετὰ ἑπταήμερον διαμονὴν
 ἐν τῷ «λειμῶνι» βαδίζουσι περαιτέρω καὶ μετὰ τετραήμερον πορείαν
 ἀφικνοῦνται εἰς μέρος τι, ὅπου ὑπάρχει στήλη φωτὸς «διὰ παντὸς τοῦ
 οὐρανοῦ καὶ γῆς» Ἡ στήλη αὕτη, ὁ ἄξων οὗτος τοῦ κόσμου ὁ συν-
 δέων τὸ σύμπαν, στρέφεται ἐν εἴδει ἀτράκτου ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς
 θεᾶς Ἀνάγκης. Ἐπὶ ἐκάστου τῶν ὀκτὼ κύκλων τοῦ σφονδύλου εὐρί-
 σκεται μία συμπεριστρεφομένη Σειρήν, ἐκ τῶν φωνῶν δὲ καὶ φθόγ-
 γων, τοὺς ὁποίους ὅλοι οἱ προφέρουν, προέρχεται ἁρμονία τις. Γύ-
 ρωθῆν κάθηνται ἐπὶ θρόνου αἱ τρεῖς μοῖραι, θυγατέρες τῆς Ἀνάγκης:
 Λάχαισις, Κλωθὴ καὶ Ἄτροπος συνοδεύουσαι τὴν συμφωνίαν τῶν Σει-
 ρήνων δι' ἐξυμνήσεως τῶν «γεγονότων», «ὄντων» καὶ «μελλόντων». Πρὸς τὴν
 Λάχαισιν κατευθύνονται κατὰ πρῶτον αἱ ψυχαί. Προφήτης
 τις, ἀφοῦ λάβῃ ἐκ τῶν γονάτων τῆς Λαχέσεως, κλήρους καὶ βίων πα-
 παραδείγματα, ἀναβαίνει ἐπὶ τινος βήματος καὶ λέγει: «Ἀνάγκης θυ-
 γατρὸς κόρης Λαχέσεως λόγος. Ψυχαὶ ἑφήμεροι, ἀρχὴ ἄλλης περιόδου
 θνητοῦ γένους θανατηφόρου· οὐχ ἡμᾶς δαίμων λήξειται, ἀλλ' ὑμεῖς
 δαίμονα αἰρήσεσθε· πρῶτος δ' ὁ λαχὼν πρῶτος αἰρήσθω βίον ἢ συνέ-
 σται ἐξ ἀνάγκης· ἀρετὴ δὲ ἀδέσποτον, ἦν τιμῶν καὶ ἀτιμάζων πλέον καὶ
 ἔλαττον αὐτῆς ἕκαστος ἔξει· αἰτία ἐλομένου· θεὸς ἀναίτιος». «Καὶ τε-
 λευταίῳ ἐπιόντι, ξὺν νῶ ἐλομένῳ, συντόνως ζῶντι κεῖται βίος ἀγαπη-
 τός, οὐ κακός, μήτε ὁ ἄρχων αἰρέσεως ἀμελείτω μήτε ὁ τελευτῶν
 ἀθυμείτω». (Πολιτ. 617E, 619B). Τότε γεννᾶται τὸ δύσκολον πρό-
 βλημα διὰ τὴν ψυχὴν: ποῖον κλῆρον (παράδειγμα βίου) νὰ ἐκλέξη.
 Κατ' ἐκείνην τὴν δύσκολον στιγμὴν πρέπει νὰ εἴμεθα ἐφωδιασμένοι
 διὰ καταλλήλου γνώσεως καὶ ἐπιστήμης — οὐχὶ «κατὰ συνήθειαν τοῦ
 προτέρου βίου τὰ πολλὰ αἰρεῖσθαι» — ὥστε νὰ διακρίνωμεν «βίον χοι-
 στὸν καὶ πονηρόν» ... ἀναλογιζόμενον πάντα νυνδὴ, ῥηθέντα καὶ συν-
 τιθέμενα ἀλλήλοις καὶ διαιρούμενα πρὸς ἀρετὴν βίου πῶς ἔχει, εἰδέ-
 ναι τὴν κάλλος πενίαν ἢ πλούτῳ κραθὲν καὶ μετὰ ποίας τινὸς ψυχῆς

ἔξεως κακὸν ἢ ἀγαθὸν ἐργάζεται, καὶ τί εὐγένειαι καὶ δυσγένειαι καὶ ἰδιωτεῖαι καὶ ἀρχαὶ καὶ ἰσχύες καὶ ἀσθένειαι καὶ εὐμαθίαι καὶ δυσμαθίαι καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα τῶν φύσει περὶ ψυχὴν ὄντων . . . πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς φύσιν ἀποβλέποντα, τό τε χεῖρω καὶ τὸν ἀμείνω βίον, χεῖρω μὲν καλοῦντα ὅς αὐτὴν ἐκεῖσε ἄξει, εἰς τὸ ἀδικωτέραν γίνεσθαι, ἀμείνω δὲ ὅστις εἰς τὸ δικαιοτέραν.» . . . (Πολιτ. 618C—619B).

Μετὰ τὴν ἐκλογὴν προσέρχονται πρὸς τὴν Λάχεσιν, ἣτις δίδει εἰς ἑκάστην ὡς φύλακα καὶ «ἀποπληρωτὴν» τὸν ὑπ' αὐτῆς ἐκλεγέντα δαίμονα. Οὗτος τὴν ὀδηγεῖ πρὸς τὴν Κλωθῶ, ἵνα παρ' αὐτῆς ἐπικυρωθῇ τελειωτικῶς ἡ ἐκλογή. Τέλος ἡ Ἄτροπος καθιστᾷ τὸ κλωσθὲν νῆμα τῆς ζωῆς «ἀμετάφραστον». Μετὰ ταῦτα διασχίζουσιν αἱ ψυχαὶ τὴν ἔρημον τῆς Λήθης καὶ περὶ τὴν ἐσπέραν κατασκηνώνουσιν παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Ἄμελητος. Ἐκ τοῦ ὕδατος τοῦ ποταμοῦ ἀνάγκη νὰ πίωσι ὅλοι· ὅσαι ὅμως πίνουν ὑπὲρ τὸ μέτρον λησμονοῦσι τὰ διατρέξαντα. Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἀκούονται βρονταί, σεισμὸς γίνεται καὶ «ἐντεῦθεν ἕξαπίνης ἄλλον ἄλλη φέρεσθαι ἄνω εἰς τὴν γένεσιν, ἄπτοντας ὡσπερ ἀστέρας». (Πολιτ. 621B). Ταῦτα ἐν συντομίᾳ.

Παντοῦ διαγιγνώσκει κανεὶς ὀρφικὰς σκέψεις. Αἰσθητικὴ, ψυχολογία, θεωρία τῆς γνώσεως, θρησκεία, ὅλα μαζί εἰκονίζονται ὡς ἐν ὄλον διὰ τοῦ μῦθου. Ὁ μῦθος διὰ τὸν Πλάτωνα εἶναι μέσον διὰ τὴν δι' εἰκόνων παράστασιν τῶν ὑπὸ τῆς διαλεκτικῆς προηγουμένως διαγνωσθέντων· ἐπὶ πλέον δὲ διὰ τὴν φανέρωσιν τοῦ ἀπολύτου, ἐφ' ὅσον ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν δύναται ἄλλως νὰ φθάσῃ μέχρις ἐκεῖ. Ὡς ἐν πανόραμα ἀντιπαρέρχεται πρὸ ἡμῶν γῆ καὶ οὐρανός, τὸ σύμπαν ὁλόκληρον· καὶ μέσα εἰς τὸν ἀπειρον αὐτὸν κόσμον βλέπει κανεὶς τὴν ψυχὴν μεστήν «αὐχμοῦ καὶ κόνεως», «μετὰ πόνων καὶ πολλῶν πραγμάτων» νὰ ἀκολουθῇ τὸν ὑπὸ τῆς Ἀνάγκης προδιαγεγραμμένον δρόμον.¹⁾

1) «Wie an dem Tag, der dich der Welt verliehen,
Die Sonne stand zum Grusse der Planeten,
Bist alsobald und fort und fort gediehen
Nach den Gesetz, wonach du angetreten,
So muss du sein, dir kannst du nicht entfliehen,
So sagten schon Sybillen, schon Propheten;
Und keine Zeit und keine Macht zerstückelt
Geprägte Form, die lebend sich entwickelt.

Ἔλα εἶναι, κατὰ τὸν Πλάτωνα, ἐκ τῶν προτέρων καθωρισμένα : αἰσυχναὶ μετεμψυχώσεις ἐπὶ μίαν χιλιετηρίδα, τὸ ἀνώτατον δικαστήριον, «τὸ δίκην διδόναι», ἡ ἀνταμοιβὴ καὶ τιμωρία, ὁ ποταμὸς τῆς Λήθης κτλ. Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου συνίσταται μόνον ἐν τούτῳ : ὅτι δύναται νὰ ἐκλέγῃ μετὰ φρονήσεως ἢ μὴ τὸν ἑαυτοῦ δαίμονα καὶ τὴν τύχην. Διὰ τὴν πρόεπουσαν ἐκλογὴν ἔχει ὡς ὁδηγοὺς τὰ ἄστροα τῶν ἰδεῶν, ἐὰν βεβαίως αἰσθάνεται κἄπως εἰς τὴν ψυχὴν του τὴν ἀντανάκλασιν τοῦ φωτός των (in deiner Brust sind deines Schicksals Sterne). Αὐτὸ μᾶς πληροφορεῖ ὁ τῆς Λαχέσεως λόγος : «αἰτία ἐλομένου θεὸς ἀναίτιος».

Ἡ ἐκ φιλοσοφίας ἀρετὴ καὶ δικαιοσύνη (καὶ ὄχι ἢ ἐκ συνηθείας) μᾶς χροιάζεται ἀκόμη καὶ ἐν τῷ μεταφυσικῷ κόσμῳ. Φρόνιμος καὶ συνειδητὴ ἦτο μόνον ἡ ἐκλογὴ τοῦ Ὀδυσσέως (Πολιτ. 620Δ).

Ἡ πραγματικὴ φύσις τῆς ψυχῆς εὐρίσκεται πέραν τῶν «φαντασμάτων», ἐν τῇ δικαιοσύνῃ. Ἡ ἄδικος ψυχὴ διαστρέφει διὰ τῆς συμπεριφορᾶς της τὴν ἀληθῆ αὐτῆς φύσιν. Ἡ ἀπολύτρωσις καθίσταται δυνατὴ, ὅταν ἡ ψυχὴ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς δικαιοσύνης δύναται νὰ διακρίνη τὸ ἀγαθὸν τοῦ κακοῦ, τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν τῆς κακοδαιμίας.

Δι' ἀμφοτέρων τῶν μύθων φανερῶνεται πόσον ὁ Πλάτων πιστεύει εἰς τὴν χρησιμότητα τῆς ἀρετῆς, τόσον ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὅσον καὶ κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν. Εἰς ὅλας τὰς φανταστικὰς εἰκόνας κυριαρχεῖ ἀφ' ἑνὸς ἢ σκέψις τοῦ ἐξ ἰδίας προαιρέσεως ἁμαρτήματος, ἀφ' ἑτέρου ἢ ἰδέα τῆς ἀπολυτρώσεως διὰ δικαίας συμπεριφορᾶς. Ἡ ἠθικὴ καὶ δικαιοσύνη ἀποκτῶσι διὰ τῆς μεταφυσικῆς τὸ τελευταῖον δυνατὸν ἔρεισμά των. «Καὶ οὕτως, ὦ Γλαῦκων, μῦθος ἐσώθη καὶ οὐκ ἀπώλετο, καὶ ἡμᾶς ἂν σώσειεν, ἂν πειθώμεθα αὐτῷ, καὶ τὸν τῆς Λήθης ποταμὸν εὖ διαβησόμεθα καὶ τὴν ψυχὴν οὐ μιανθησόμεθα, ἀλλ' ἂν ἐμοὶ πειθώμεθα, νομίζοντες ἀθάνατον ψυχὴν καὶ δυνατὴν πάντα μὲν κακὰ ἀνέχεσθαι, πάντα δὲ ἀγαθὰ, τῆς ἀνω ὁδοῦ αἰεὶ ἐξόμεθα καὶ δικαιοσύνην μετὰ φρονήσεως παντὶ τρόπῳ ἐπιτηδεύσομεν, ἵνα καὶ ἡμῖν αὐτοῖς φίλοι ὦμεν καὶ τοῖς θεοῖς, αὐτοῦ τε μένοντες ἐνθάδε, καὶ ἐπειδὰν τὰ ἄθλα αὐτῆς κομιζώμεθα, ὡσπερ νικηφόροι περιγαιρόμενοι. καὶ ἐνθάδε καὶ ἐν τῇ χιλιέτει πορεία, ἣν διαληλύθαμεν εὖ πράττωμεν». (Πολιτ. 621CΔ).